

HARRAN ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
HARRAN UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

ULUSLARARASI
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK
SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MAWLANA JALAL AL-DIN RUMI
AND MAWLAWISM

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 800. doğum yıldönümü anısına

BİLDİRİLER
II

26–28 EKİM 2007

ŞANLIURFA

ULUSLARARASI MEVLANA VE MEVLEVİLİK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ-II**ISBN**

978-605-89998-2-4

Düzenleyen Kuruluşlar

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Şanlıurfa Mevlevihanesi Yaşatma ve Kültür Derneği

Editörler

Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI
Prof. Dr. Ali BAKKAL

Düzenleme Kurulu

Başkan: Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI

Sekreteryası: Dr. Hüseyin KURT

Prof. Dr. Ali BAKKAL, Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ, Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN, Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN, Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ, Yrd. Doç. Dr. Cüneyt GÖKÇE, Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. İ. Hakkı İNAL, Yrd. Doç. Dr. Yasin KAHYAOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Ahmet ASLAN, Dr. Celil ABUZER, Dr. Halil ÖZCAN, Dr. Kadir PAKSOY, Dr. Veysel KASAR, Dr. Vehbi ŞAHİNALP, Okt. Kadir ALPEREN, Okt. Abdülkadir AYDIN, Okt. Mehmet OYMAK

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. İbrahim DÜZEN
Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU
Prof. Dr. Osman TÜRER
Prof. Dr. Mustafa KARA
Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK
Prof. Dr. Abdülhakim YÜCE
Prof. Dr. İsmail YAKIT
Prof. Dr. Ali BAKKAL
Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Dizgi-Tasarım

Arş. Gör. Dr. Hüseyin KURT
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Grafik Tasarım

Öğr. Gör. Haldun ÖZBUDUN
Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Adres

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Osmanbey Kampüsü/ Şanlıurfa

SELANİK MEVLEVÎHÂNESİ ŞEYHİ EŞREF DEDE HAKKINDAKİ BAZI İDDİALAR VE BUNLARIN TAHKİKİ

Okt. Serdar ÖSEN*

Tebliğimize konu olan Selanik Mevlevîhânesi, Mevlevîliğin kurulup yaygınlaşmaya başlamasından sonra Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından 1615 senesinde bina edilmiştir.¹ Mevlevîhânenin ilk şeyhi ise Ulu Bostan Çelebi'nin müridi olan Karamanlı Abdülkerim Dede'dir. Abdülkerim Dede'nin vefat edip dergâha defnolunmasından sonra, posta Manisalı Ramazan Dede geçmiştir.² Bir müddet meşihatte kalan Ramazan Dede, istifa edip Siroz'a gitmiş ve burada yeni bir Mevlevî dergâhı kurmuştur.

Tebliğimiz de hakkındaki iddiaları araştırıp bilgi vereceğimiz Şeyh Ali Eşref Efendi'nin dergâha ne zaman postnişin olduğu ise kaynaklarda kesinlik arz etmemektedir. A. Süheyl Ünver'in Selanik Mevlevîhânesi ile ilgili yazmış olduğu makalesinde Temmuz 1304 (1888)'de dergâhın şeyhinin Eşref Efendi olduğu ifade edilmiştir.³ Ancak elimizdeki arşiv belgelerinde geçen ifadeden Şeyh Eşref Efendi'nin bu tarihten çok daha önce postnişin olduğu anlaşılmaktadır. "...Selanik Mevlevî dergâhı şerifi postnişini Eşref Efendi'nin 26 seneden beri postnişinlikte bulunarak bu müddet zarfında dergâhın varidatını tezyide say ettiği..."⁴ 27 Temmuz 1314 tarihli belgede geçen bu ifadeden de anlaşıldığı gibi Eşref Efendi'nin postnişinlik tarihini 1288(1872-1873) tarihlerine kadar götürmek mümkündür. Eşref Efendi'nin hakkında ileri sürülen iddiaların ortaya çıkması, biraderi Hakkı Efendi'ye dergâhın gelirlerinden her ay düzenli olarak ödenen maaşın Eşref Efendi tarafından kesilmesiyle gerçekleşmiştir. Hakkı Efendi'nin bu durumu Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvâhid Çelebi Efendi'ye şikayet etmesi ise meseleye siyasi bir boyut kazandırmıştır. Kendisine yapılan bu şikayet üzerine Abdülvâhid Çelebi Efendi, Şeyh Eşref Efendi'nin azledilip yerine kardeşi Hakkı Efendi'nin tayin edildiğini, Selanik Mevlevîhânesine gönderilen 3 Temmuz 1898 tarihli bir telgrafla Eşref Efendi'ye bildirmiştir.⁵ Eşref Efendi ise bunun üzerine hemen kendi durumunu sağlama almak ve görevinde kalmak için şeyhülislamlığa vaziyeti bildiren bir dilekçe ile başvurmuştur. Galata Mevlevîhânesi'nde misafir olarak bulunduğu esnada kaleme aldığı dilekçesinde otuz seneye yakın Selanik Mevlevîhânesi'nin şeyhi olduğunu, doğruluğunun ve dürüstlüğünün cümle halk tarafından teslim edildiğini, azledilmesine sebep olarak ise dergâh vakfından biraderi Hakkı Efendi'ye verilmesi emredilen maaşın dergâhın gelirlerinin yetersizliğinden dolayı verilememesini göstermiştir. Eşref Efendi, Mevlevîhâne postnişinliğinden azledilmesiyle kendisinin ve çocuklarının perişan bir hale düşeceğini belirterek bu durumun düzeltilmesi için padişahın yardımını istemiştir.

Eşref Efendi tarafından yazılan bu dilekçe kısa zaman içerisinde sonuç vermiş ve 15 Temmuz 1898 tarihinde başmabeyncilik makamından şeyhülislamlığa gönderilen bir yazıyla Şeyh Eşref Efendi'nin görevinde bırakılması hususundaki padişah emri şeyhülislam efendiye iletilmiş ve şeyhülislam efendi de aynı gün içerisinde Konya'daki Çelebilik makamına bu emrin yerine getirilmesini isteyen bir telgraf göndermiştir.⁶

* Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Safranbolu MYO.

¹ Sezai Küçük, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, İstanbul 2003, s. 308.

² A. Süheyl Ünver, "Selanik Mevlevîhânesi, 1913-1915" Mevlana Yıllığı, Turizm Derneği, Konya 1963, s. 32.

³ A. Süheyl Ünver, a.g.m., s. 32

⁴ BOA, Y.PRK.DH, D.N.10, G.N.68

⁵ BOA, Y.PRK.MŞ. D.N.6, G.N. 94

⁶ BOA, Y.MTV. D.N. 179,G.N.168

İstanbul'dan gelen bu emre karşı Çelebi Efendi şeyhülislamlığa gönderdiği telgrafta, Eşref Efendi'nin dergâh vakıflarının 23 senelik muhasebesini vermediğinden başka evkaf-ı celaliye'den bulunan sigortalı binaların mukavelesini kasten yenilemediğini, çıkan bir yangında zarar görmesine sebep olduğu ve diğer binaların sigorta bedeli olan 1000 kûsur lirayı zimmetine geçirip tamamen israf ederek yanan binaları inşa etmediğini ifade etmiştir. Yine eskiden beridir vakıf olan Harman Köyü arazisinin mülke dönüştürülmesine teşebbüs ile başkaları tarafından zabt olunan arazi hakkında ses çıkarmayarak vakfın heba edilmesine sebep olduğunu da belirtmiştir. Abdülvâhid Efendi verdiği bilgilere devamla Eşref Efendi'nin önemli miktarlardaki vakıf gelirlerini gerekli yerlere sarfetmeyerek kendi iâşesi için harcadığını, bu durumu gizlemek için de defter ve kayıtları ibraz etmekten çekindiğini söylemiştir. Bunlarla birlikte postnişinlik vazifesini suiistimal ederek kulluk vazifelerini yerine getirmediğini ve izinsiz olarak dergâhı terk ettiğinin yapılan tahkikat ile açık bir şekilde ortaya çıktığını ileri sürerek, Eşref Efendi'nin vakıf hukukuna hıyanetten azledilmesinin şer'an mecbur olduğundan azledildiğini, yerine ise Eşref Efendi'nin biraderi Hakkı Dede'nin tayin edildiğini belirtmiştir.

Abdülvâhid Çelebi Efendi, yukarıda anlatılanların padişaha arzıyla, padişahında Eşref Efendi'nin vakfa ihaneti ve vazifesini suiistimal etmesinin adalet önünde malum olması üzerine hemen azline irade ve ferman buyuracaklarından şüphe duymadığını ifade ederek durumun padişah II. Abdülhamid'e arz edilmesini ve sonrasında gelecek emri beklediğini ifade etmiştir.

Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi Abdülvâhid Çelebi Efendi'nin sarayın emrini uygulamayıp yukarıdaki gerekçeleri ileri sürmesi sarayda hoşnutsuzluk uyandırmıştır. Elimizdeki arşiv belgelerindeki bilgilere göre Eşref Efendi'nin postnişinlik görevine geri getirilmesi meselesi İstanbul ile Konya arasında bir nüfuz mücadelesine dönüşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında mevlevîhânelere postnişin tayin edilmesi yetkisinin Mevlevîliğin kuruluşundan itibaren şeyhülislamlıkta olmayıp Çelebilik makamının uhdesinde olması ve yine Abdülvâhid Çelebi Efendi'nin katı ve inatçı tutumu etkili olmuştur.

Sultan II. Abdülhamid'in, Abdülvâhid Çelebi Efendi'nin ileri sürdüğü gerekçeleri dikkate almaksızın Eşref Efendi'nin görevinde kalmasına karar vermesinde bazı etkenler rol oynamıştır. Esasında Eşref Efendi'nin görevine iade edilmesi emri padişah tarafından verilmesinden sonra cereyan eden hadiseler daha çok başmabeyncilik makamı, şeyhülislamlık makamı ve Konya Mevlânâ Dergâhı arasında cereyan etmiştir. Olayın daha başlangıç esnasında Sultan Abdülhamid'in Eşref Efendi lehine karar vermesinde rol oynayan faktörleri şu şekilde açıklayabiliriz.

İlk olarak Eşref Efendi'nin görevinden azledildiğinin duyulması üzerine, yaklaşık on senedir Selanik'te bulunan Üçüncü ordu müşir vekili Fevzi Hüseyin b. Osman imzasıyla 11 Temmuz 1898 tarihinde gönderilen yazıda, Eşref Efendi'nin görevini layıkıyla yaptığı, kardeşi Hakkı Dede'nin ise içki içmekle tanınmış ayyaş birisi olduğundan bahsederek böyle birisinin dergâhın başına geçmesinin olumsuz tesirleri olacağını bu durumun düzeltilmesi için gerekli bilgilerin verilmesinin bir görev olduğu ifade edilmiştir.¹ Sultan Abdülhamid, bu durum üzerine başkatibe Eşref Efendi hakkındaki iddialarla ilgili olarak bir tahkikat yaptırmasını emretmiştir. Bu emir üzerine yapılan tahkikattan Eşref Efendi'nin görevinden azledilmesini gerektirecek bir durum olmadığı hükmüne varılmıştır. Örneğin 8 Ağustos 1898 tarihinde Süvari Mirlivası Çerkes Mehmet tarafından yazılan bir yazıda Selanik Mevlevî dergâhı şerifi postnişinini Eşref Efendi'nin yirmi altı seneden beri postnişinlikte bulunarak bu müddet zarfında dergâhın gelirlerini artırdığı ve daima hayır işlerle meşgul olduğu, biraderi olan Hakkı Dede'nin ise içki içen kötü birisi olduğu ifade edilmiştir.² Eşref Efendi ile ilgili bir diğer soruşturmada ise İstanbul'dan yapılan soruşturmanın sağlıklı olmayacağından hareketle Selanik'e özel bir memurun gizli olarak gönderildiği ifade edilmiştir. Bu memur tarafından sunulan raporun içeriği önceki rapora göre daha tafsilatlı ve farklıdır. 25 Ağustos 1898 tarihinde sunulan bu rapora göre Eşref Efendi'nin bir çok sene hesap vermediği ve Çelebi Efendinin de belirttiği gibi evkaf-ı celaliyeden olan sigortalı binaların sigortalıların yenilememesinden dolayı meydana çıkan yangında bu binaların zarar görmesiyle vakfı zarara uğrattığı ifade edilmiştir. Raporunda diğer binaların sigorta bedeli olan 1060 liranın bir kısmını mevlevîhânenin bazı

¹ BOA, Y.PRK.ASK. D.N.140, G.N.62

² BOA, Y. PRK.DH. D.N.10, G.N.68

bölümlerinin tamerine, bir kısmını da evladının o vakit yapmış olduğu düğününe harcadığı belirtilmiştir. Yine vakfa ait Harman Köyü arazisi Selanik eşrafından Mustafa Bey'le beraber dört kişinin tasarrufunda olup mevlevihâne ile bağı kalmadığı ifade edilmiştir. Tekkeye ait olan Bedrelli köyünün arazisinin bir kısmının ise satıldığı ve mevlevihânenin senelik 900 lirayı aşkın gelirinin bir kısmının tekkeye devam eden fukara ve dervişlerin yiyecek masraflarına sarfedildiği büyük bir kısmının ise Eşref Efendi tarafından zimmetine geçirildiği belirtilmiştir.

Yine raporda mâbeyn-i humayun hizmetçileri arasında Eşref Efendi'nin tarafını tutanların var olduğu da ifade edilmiştir. Abdülvâhid Çelebi Efendi tarafından ileri sürülen dergâhı izinsiz olarak terkettiği iddiası ise raporda yalanlanmıştır.¹ Eşref Efendi'nin postnişinliğe tayininde biraderi Hakkı Efendi'ye tahsis olunan aylık 750 kuruşun artırılması için Hakkı Efendi'nin geçen günlerde Konya'ya gittiği ve maaşının 15 liraya yükseltilmesi hakkında özel emir alarak Selanik'e döndüğü de belirtilmiştir. Ancak Eşref Efendi'nin bu emri yerine getirmemesinden dolayı Hakkı Efendi yeniden Konya'ya gidip biraderinin yaptıklarını ifade ederek postnişinliğin kendisine tevcih edilmesi hakkında Çelebi Efendi'den almış olduğu emir üzerine Eşref Efendi'nin mevlevihânenin çıkarıldığı belirtilmiştir. Hakkı Dede'nin posta geçmesine rağmen, Eşref Efendi'nin görevine geri getirilmesi hakkında padişah emri olduğundan henüz mevlevihâne de ayın icra edilmediği ve Selanik ahalisinin yaşanan bu gelişmeler üzerine ikiye ayrılıp bir kısmının Eşref Efendi'ye diğer kısmının ise Hakkı Efendi'ye sahip çıktıkları belirtilmiştir. Raporun sonunda ise enteresan bir tespitte bulunulmuştur. Bu da; Eşref Efendi'nin babasının sağlığında postnişinliği ele geçirmek üzere yapmış olduğu muamelenin ayısının kendisine karşı yapıldığı konusunda Selanik halkının çoğunluğunun aynı görüşte olduğunu.²

Sultan Abdülhamid'in, Eşref Efendi'nin görevinde kalmasını istemesinin bir diğer sebebi de, Konya Mevlânâ Dergâhı Şeyhi Abdülvâhid Çelebi ile arasının bozuk olmasıdır. II. Abdülhamid döneminin son on bir yılında postnişin olan Abdülvâhid Çelebi'nin zaman zaman II. Abdülhamid aleyhinde konuşması ve Abdülhamid'in Yıldız Sarayı'na karşılık Konya Meram bağlarında "Yıldız Köşkü" adıyla süslü bir köşk yaptırması, şehir içinde saray faytonlarına benzer faytonlarla gezinmesi ve her haliyle padişahı kuşkulandırır davranışlarda bulunması, Çelebi'nin saray tarafından sürekli takibat altında tutulmasına sebep olmuştur.³ Bu bilgiler ışığında Sultan Abdülhamid'in Çelebilik makamının nüfuzundan da çekinerek, Çelebi hazretlerinin Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerinde daha fazla nüfuz kazanmasını engellemek adına Eşref Efendi'nin bazı kusurlarının saray tarafından affedilerek görevine iade edilmesi emri verilmiştir. Sultan Abdülhamid'in bu kararı almasındaki bir diğer etkende o dönemde Selanik Valisi olan Rıza Paşa'nın Eşref Efendi'nin aleyhinde bir tutum sergilemesidir. Çünkü Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Celal Efendi, Abdülvâhid Çelebi Efendi'ye yazmış olduğu 13 Ekim 1898 tarihli mektubunda Selanik valisi Rıza Paşa'nın padişah nazarında pekte makbul ve rağbet gören birisi olmadığını net bir şekilde ifade etmiştir.⁴

Yukarıda ayrıntılarını verdiğimiz soruşturmalardan sonra Eşref Dede'nin görevine dönmesi için verilen emir tekrarlanarak Şeyhülislam gönderilmiştir. Şeyhülislam Mehmed Cemaledin Efendi ise bu emir üzerine 12 Eylül 1898 tarihinde Eşref Efendi'nin görevine iade edilmesi emrini Çelebi Efendi'ye yeniden tebliğ etmiştir. Abdülvâhid Çelebi'nin bu tebliğe cevabı ise küstahane olmuştur.⁵ Zira Çelebi Efendi, Eşref Efendi'nin azledilmesi sebeplerini yeniden sıralayarak, Eşref Efendi'nin görevine dönmesi hususunda kendisine daha fazla ısrar edilecekse kendisine bir miktar maaş tahsisıyla Aydın vilayeti dahilindeki kazaların birinde ikametine müsaade edilmesi isteğini içeren bir cevap yazmıştır. Şeyhülislam Mehmed Cemaledin Efendi, Çelebi tarafından yazılmış olan bu cevabı saraya göndermekten çekinmiş olsa da, hem bu cevabın gizlenemeyeceği hemde Eşref Efendi'nin durumu takip etmesi nedeniyle 1 Ekim 1898 tarihinde göndermiştir. Başkatip ise tekrar gönderdiği tebligatta gelen cevabın II.

¹ BOA, Y. PRK. DH. D.N.10, G.N.68

² BOA, Y. PRK. DH. D.N.10, G.N.68

³ Küçük, a.g.e. s. 364., Mehmet Ziya Bey, Yenikapı Mevlevihânesi, yay.haz. Murat A. Karavelioğlu, İstanbul 2005, s. 179.

⁴ BOA. Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N.94

⁵ BOA. Y. PRK. MŞ. D.N.6, G.N.94

Abdülhamid'e arzının mümkün olamayacağını ve daha önce sadır olan emrin yerine getirilmesini hususunda şeyhülislam efendinin çaba göstermesini istemiştir. Bu aşamadan sonra Çelebi Efendi'nin üçüncü defa gönderilecek olan emre itaat etmemesi halinde meselenin bir kat daha çirkinlik kazanacağı hususu ortaya çıkmıştır. Bu durumun engellenmesi için, gayri resmi olarak çelebilik makamından Dersaadet'e gönderilen yazışmaları hazırlayan ve iletişim vasıtası¹ olan Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Celal Efendi Şeyhülislamlığa çağrılmıştır. Şeyhülislamlıktan Celal Efendi'ye yapılan uyarda, Çelebi Efendi'ye mesele hakkında gerekli nasihat ve tavsiyelerde bulunması ve Eşref Efendi'nin görevinin iadesi hakkında uygun bir cevap alması açık ve kesin olarak tenbih edilmiştir. Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Celal Efendi bu durum üzerine Çelebi Efendi'ye Damadı Muhiddin bey ile 13 Ekim 1898 tarihinde bir mektup göndermiştir.² Celal Efendi tarafından gönderilen mektupta, bu meselede ısrar etmenin tehlikeli olduğu ifade edilmiştir. Buna sebep olarak da, Selanik Valisi Rıza Paşa'nın padişah nazarında makbul bir kişi olmadığı ve onun tarafını tuttuğu hususların padişah tarafından itibara alınmayacağı belirtilmiştir. Hatta bu meselede ısrar edilecek olursa Çelebi Efendi ile Rıza Paşa arasında bir itifak olduğu gibi şüphelerin ortaya çıkabileceği dile getirilmiştir. Celal Efendi mektubunda bu düşüncelerin oluşmasının ise nazik bir durumun ortaya çıkmasına sebep olacağından bahsederek ulu'l emre itaat etmenin cümle Osmanlı halkı üzerine bir farz olduğunu, dolayısıyla padişah emrine karşı gelmenin bir çok zararı olacağını ifade etmiştir. Mektupta Padişah tarafından irade buyurulan hiç bir emrin geri alınmadığından da bahsedilerek bu meselenin halledilmesi konusunda tavsiyede bulunulmuştur. Celal Efendi mektubunun sonunda bu meseleye dahil olmasında kendisinin hiçbir şahsi çıkarının olmadığını, maksadının pirine ve tarikatına hizmetten ibaret olduğunu ifade etmiştir.

Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Celal Efendi tarafından Abdülvâhid Çelebi Efendi'ye gönderilen bu mektuba karşılık Abdülvâhid Çelebi Efendi'nin yazmış olduğu cevap oldukça ilginçtir. Abdülvâhid Çelebi Efendi, 19 Ekim 1898 tarihinde yazdığı mektubunda, Eşref Efendi'nin suçlu bir adam olmasına karşın mabeyn-i humayunca korunup kollanmasına, bir zaviye şeyhinin kendisine karşı tercih olunmasına ve yedi yüz senelik hanelerine saygı gösterilmemesine serzenişlerini ifade etmiştir. Abdülvâhid Çelebi Efendi, mektubunda dergâh ve vakfı hakkında daha ayrıntılı bilgiler vermiş ve Eşref Efendi'nin ancak bazı şartları yerine getirilirse görevine iade edileceğini ifade etmiştir. Bu şartlar ise aşağıdaki gibidir.

- Hakkı Dede'nin postnişinlikten ayrıldığı takdirde mağdur ve perişan olacağından dolayı postnişinlikten ayrılmasından itibaren Eşref Efendi tarafından her ay 10 lirayı aşan bir maaşın Hakkı Dede'ye verilmesi,

-Daha önce ifade edilen ve Eşref Efendi tarafından boş yere harcanan sigorta bedeli olan 1130 liranın bir defada tazmin edilmesi ve yanan binaların yeniden inşasına başlanması,

-Yine vakıf olan Harman Köyü arazisinden demiryolu ve su şirketlerinin istimlak etmiş olduğu arazi bedeli olan 1300 liranın Eşref Efendi tarafından israf edileceği endişesiyle Selanik valiliğinin bu konuda dikkatli olması ve şirkette emaneten duran bu paranın Eşref Efendi'ye teslim ettirilmeyerek dergâha uygun bir akarın alınması,

- Yapılacak bu işlerin halledilmesi için mahallince bir komisyon kurulması ve Eşref Efendi'den tazmin edilecek 1130 liranın da bu komisyona teslimi hususlarında Selanik valiliğine emir verilmesi

- Bu meseleden sonra mevlevihânelere meşayihin tayin edilmesi ve azledilmesi hususlarına ait salahiyet ve yetkisinin müdahaleden müstesna tutulmasıdır.

Abdülvâhid Çelebi Efendi, bu şartları ileri sürdükten sonra Eşref Efendi'ye güvenmediğini belirtmiştir. Bu sebepten dolayı da şartların yerine getirilmesi hususunda padişah tarafından teminat verilmesini istemiştir. Fakat Abdülvâhid Çelebi Efendi, bunlarla da yetinmeyip mektubunda isteklerine devam ederek, kendisine birinci Osmani, oğlu Abdülhalim Çelebi efendiye ise ikinci Osmani nişanı verilmesini istemiştir. Şayet yukarıda belirtilen şartlar irade-i seniyye ile temin edilmez ve kendilerine ulaştırılmaz ise Eşref Efendi'nin görevine dönmesinin mümkün olamayacağını da söylemiştir. Abdülvâhid Efendi son olarak Allah'ın yardımı ve Mevlânâ hazretlerinin manevi himmetine dayanarak

¹ M. Ziya Efendi, a.g.e. s. 180.

² BOA. Y.PRK.MŞ. D.N.6,G.N.94

tevekkül ile meydana gelecek gelişmeleri bekleyeceğini ve bundan sonra bu hususta haberleşme yoluna gidilmemesini temenni ettiklerini ifade etmiştir.¹

Celal Efendi, Abdülvâhid Çelebi Efendi'nin mektubu kendisine ulaştıktan sonra tekrar meşihate gelerek durum hakkında bilgi vermiştir. Celal Efendi verdiği malumatta Çelebi Efendiden aldığı cevabın akıl sahibi insanlar tarafından tasvip edilemeyecek türden şeyler olduğunu ifade ile çekinerek açıklamıştır. Celal Efendi, Çelebi Efendi'ye söz anlatmanın zorluğundan da yakınmış ve meselenin halledilmesi için Konya Naibinin Çelebi Efendi'ye gerekli nasihatte bulunması hususunu dile getirmiştir. Ve bu husus için naib efendiye özel bir yazı yazıldığını fakat hala cevabının alınmadığını belirtmiştir.²

Ulaşabildiğimiz kaynaklara göre Eşref Efendi'nin görevinin iadesi hususu gerçekleşmiştir. Çünkü elimizdeki 13 Mayıs 1901 tarihli bir belgede yukarıda geniş bir şekilde açıkladığımız olaylar özet bir şekilde verilmiştir. Belgede Eşref Efendi'nin kusur ve kabahatinin padişah tarafından affedildiği ve görevine geri dönmesi için verilen emre uyulduğu için dergâh postnişinliğinin iade edildiği belirtilmiştir.³ Çelebilik makamından bu yönde karar çıkmasında kimlerin rol oynadığını, Abdülvâhid Çelebi Efendi'nin kendi inisiyatifile mi yoksa başkalarının tavsiyesiyle mi bu yönde karar verdiğine dair bilgiye ulaşabildiğimiz arşiv belgelerinde tesadüf etmedik. Yine elimizde bulunan 30 Eylül 1903 tarihli bir belgede Selanik Mevlevihânesi vakıf gelirlerinin hacz ettirilerek Eşref Efendi'nin biraderine verildiği ve bu durumun ise Padişahın emrine ters olduğundan bahsle eskiden olduğu gibi yine dergâh gelirlerinin dergâhın şeyhi bulunan Eşref Efendi'ye verilmesi padişah emri gereği olduğu ifade edilmiştir.⁴ Bu son belgeden ve elimizdeki diğer arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere Selanik Mevlevihânesi şeyhliği meselesi uzun bir süre İstanbul ile Konya Mevlânâ dergâhı arasında bir siyasi mesele halini almıştır.

Bu bilgiler ışığında Eşref Efendi'nin 1903 tarihinden sonra görevinden azledilip yerine Hakkı Efendi'nin geçip geçmediği hususunda elimizde bulunan arşiv belgelerinden net bir sonuç elde edemiyoruz. A. Süheyl Ünver, Selanik dergâhının son şeyhinin Salahaddin Dede olduğunu belirtmektedir.⁵ Salahaddin Dede'nin de Eşref Efendi'nin oğlu olduğu göz önüne alınırsa Eşref Efendi'den sonra dergâhın şeyhliğine Salahaddin Dede'nin geçmiş olduğu yargısına varabiliriz.

Sonuç olarak söyleyecek olursak Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesiyle bu bölgede bulunan Mevlevihânelerde ekonomik sıkıntılar görülmeye başlamıştır. Gelirlerinin önemli bir kısmını Mora Yarımadası'ndaki vakıflardan sağlayan Selanik Mevlevihânesi, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra bu gelir kaynaklarını kaybetmiştir.⁶ Bu durumun sonucunda ise yukarıda etraflıca anlattığımız ekonomik sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Başlangıçta ekonomik nedenlerden ortaya çıkan postnişinlik meselesi daha sonra Dersaadet ile Konya Mevlânâ Dergâhı arasında siyasi bir mesele haline gelmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in seleflerinin aksine Mevlevilik tarikatına mesafeli durması ve Mevleviliğin imparatorluk içerisindeki geniş örgütlenmesinden çekinmesi bu meseleyi daha derinleştirmiştir. Her ne kadar sonuçta padişah iradesi gerçekleşmiş olsa da, Konya Mevlânâ Dergâhı ile Dersaadet arasındaki ilişkiler II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine kadar mesafeli bir biçimde devam etmiştir.

¹ BOA. Y.PRK.MŞ, D.N.6, G.N.94

² BOA. Y.PRK.MŞ, D.N.6, G.N.94

³ BOA. Y.PRK.EV.D.N.3, G.N.40

⁴ BOA. İ.HUS, D.N.110/1321-B-037

⁵ A. Süheyl Ünver, a.g.m. s.32.

⁶ Mehmet Ali Gökaçtı, "Balkanlarda Mevleviliğin Gelişimi ve Selânik Mevlevihânesi" Tarih ve Toplum, Eylül 2000, Cilt 34, Sayı 201, s. 52.